

NAWROCIĆ SIĘ (417) *vb pf*

się (269), się (148).

a jasne (w tym 7 r. błędne znakowanie). ◇ *W inf o pochylone*. ◇ *W imp nawróć*(my, -cie), nawroci.
◇ *W pozostałych formach -o-* (11), *-ó-* (9); *-o-* *OpecŻyw* (6), *MurzNT* (3); *-ó-* *KochPs*, *OrzJan*,
SiebRozmyśl (3), też *MurzHist*; *-o-* : *-ó-* *Mącz* (2:3).

inf nawrócić się (42). ◇ *fut 1 sg* nawrocę się (13) [*w tym: -e* (1)]. ◇ *2 sg* nawrocisz się (16). ◇ *3 sg*
nawroci się (35). ◇ *1 pl* nawrocimy się (4), nawrociemy się (1) *MurzNT*. ◇ *2 pl* nawrocicie się (27). ◇
3 pl nawrocą się (26). ◇ *praet 1 sg m* nawrociłem się, -m się nawrocił (2). ◇ *2 sg m* -ś się nawrocił (5).
◇ *3 sg m* nawrocił się (33). *f* nawrociła się (5). *n* nawrociło się (7). ◇ *2 pl m pers* -ście się nawrocili
(3). ◇ *3 pl m pers* nawrocili się (19). *subst* nawrociły się (1). ◇ *plusq 3 sg n* było się nawrociło (1).
◇ *imp 2 sg* nawróć się (32), nawroci się *OpecŻyw* (2); -óć (1), -(o)ć (31). ◇ *3 sg* niechże, niechaj się
nawroci (2). ◇ *1 pl* nawróćmy się (4). ◇ *2 pl* nawróćcie się (27). ◇ *3 pl* niech się nawrocą (1). ◇ *con 2*
sg m byś się nawrocił (3). ◇ *3 sg m* by się nawrocił, nawrociłby się (36). *f* by się nawrociła (1). *n* by
się nawrociło (2). ◇ *1 pl m pers* byśmy się nawrocili (1) *ArtKanc*, bychmy się nawrocili (1) *RejAp*. ◇
2 pl m pers byście się nawrocili (2). ◇ *3 pl m pers* by się nawrocili, nawrociliby się (33). ◇ *con praet*
1 pl m pers byśmy się byli nawrocili (1). ◇ *part praet act* nawrociwszy się (29).

Sł stp s.v. nawrócić, Cn brak, Linde XVI – XVII w,

1. *Zmienić kierunek* (2) : álic oto nąwrociła sie głową [*Et ecce conversum est*] [...] / y ziądła one
dwie piora pod skrzydły *Leop* 4.*Esdr* 11/31.

a. *O biegu rzeki* (1) : ktora [*rzeka Iber*] naprzod ná wíchod fłóncá idzie/ pothym ná południe/ á
nawrociwly sie przez Tárakońfką ziemię w morze Mediteránfkie wpada. *BielKron* 278v.

2. *Przybyć lub udać się na poprzednie miejsce; reverti Vulg, PolAnt; converti Vulg; redire Mącz* (57) :
WróbŻółt 58/7, 16; A wykupieni od Páná/ nąwrocą sie y przydą ná gorę Syon z chwałą *Leop Is*
35/10, *Ex* 14/2, *Zach* 10/9; *BibRadz Ier* 30/10; *ZapKościer* 1582/26v.

nawrocić się do kogo (9): *Leop Ier* 50/16; Potym tráfiło sie iednemu fnich [*z Hunnów*] [...] / iz
przyzedł w ty polá gdzie byli Gottowie/ fpodobáło mu sie mieyfce. Potym nąwrociwly sie do
fwoich/ powiádał im o rokfołznych polách *BielKron* 297v, 3v, 272v; gratulor tibi reditum, Radem
ześ sie do nas we zdrowiu nąwrocył. *Mącz* 149b, 390c; *RejPos* 215, *Ooo2v*; *RejZwierc* 178v.

nawrocić się od kogo, od czego (2): A drzewey sie od pogonyey swoiey nie nąwrocę/ Aż fwe wflytki
fprzećiwniki yuż wniwecz obrocę *LubPs* E2; przywiodł ie ku przyfiędze izby ich [*praw*] w niczym
nie vmnieyfszáli/ ázby sie zafie do nich nąwrocił od Apoliná/ bo ták przed nimi powiedział iz miał
do niego isć do Delfu *BielKron* 272v.

nawrocić się z czego (2): *Leop* 2.*Esdr* 7 arg; Niechżec będą przepálane biodra wáfze/ [...] á wy
podobni ludziom czekáiacym ná páná fwego aż fię z god nąwroci *WujNT Luc* 12/36.

nawrocić się komu (1): iáko opuściwly dzrywiedzyefiát/ oney iedney biedney [*owieczki*] fzukał/
á iáká rádość nád nią miał/ kiedy sie mu nąwrociła. *RejPos* 147v.

nawrocić się k(u) komu (8): Iuż fynu moy námileyfły/ ktorégoż nadewfłytko żádám widzietz/
nawroci sie ku mnie/ Przydzi iuż ku mnie *OpecŻyw* 164, 86, [162]v; posłáli do Moráwy záfię po

Borzywoiá/ profząc [...]/ áby fie zász knim na fwoy ftolec náwrocił. *BielKron* 322, 11v; *Mącz* 407b; *RejPos* 144; *BudBib Num* 10/36.

nawrocić się dokąd (28): Wízakoż go [łowcy wilka] nie vgonili/ Do domu fie náwroćili *BierEz* S; *OpecŻyw* 124v, 168; *TarDuch* Bv; *Diar* 90; *LubPs* E3; *Leop Lev* 25/10, *Ios* 1/15, *3.Reg* 22/17, *Ps* 145/4; *BielKron* 186v, 298v, 301, 323v, 350v (10); In patriam arcessere, [...] Pińać do kogo áby fie náwroćił do oyczizny. *Mącz* 14d; Fuerat praestabilus ubivis gentium agere aetatem quam hue redire, Dáleko lepiej było gdziekolwiek bądź mieřzkáć niżli fie tu náwroćić. *Mącz* 419d, 38c, 481b; *HistRzym* 32; y náwroćicie fie káždy do imienia fwego/ y káždy do oyczizny fwey wroći fie. *BudBib Lev* 25/10; *RybWit* [A]v. [Cf *znaczn.* 3.a. *WujJudConf* 144v]. Cf *nawrocić się dokąd skąd*.

nawrocić się dokąd skąd (1): NAmilífy Iezus gdy fie nawroćił do Nazaret z Ieruzalem/ przebywał tam z matką swoią *OpecŻyw* [34]v.

W charakterystycznych połączeniach: nawrocić się do Czech, do domu (8), *do Francyjei, z god, do Hiszpanijej, do (z) Jeruzalem* (2), *do Litwy, do ludu swego, do majątności (ku majątności) sw(oj)ej* (2), *ku mnogim tysiącom Izraelowym, do Nazaret, z niewolej, do ojca swego, ku ojcu swemu, do oyczizny* (3), *ku paniej swej, k swemu zamku, do swoich, na swój stolec, do swych wysokości, do Węgier, do ziemie [czyjej a. czego]* (3), *do żon; nawrocić się rychło, po sześci lat, trzeciego dnia*.

Zwroty: »nawrocić się w pokoju« (1): niechże fie káždy náwroći do domu fwe⁸⁰ w pokoiu [*revertatur unusquisque in domum suam in pace*], *Leop 3.Reg* 22/17.

»zasje (a. zász) się nawroćić« [szyk zmienny] (3): *LubPs* E3; *BielKron* 186v; wynidzi przed fień máło/ á ia o gadce pomyfle/ á thy rozmyfli fie/ á chćezli gadkę słyźeć náwroć fie záfie *HistRzym* 9v.

»w (dobrym) zdrowiu, zdrowo się nawroćić« (3:1): *Diar* 90; Spero illum tibi salvum adfuturum, Mam nádzieyę że fie w dobrym zdrowiu k tobie náwroći. *Mącz* 407b, 149b; *RybWit* [A]v.

3. Wróćić do poprzedniego działania lub stanu; converti, reverti Vulg, PolAnt (43) :

a. Zacząć żyć lub działać jak poprzednio (11) :

nawrocić się do czego (7): co ma czynić nędzny á vpádły człowiek/ vznawfzy grzech fwey [!] á vpadek fwoy. Iuż tu Pan nie mowi fułz řzody/ [...] zákupuy odpuťy/ ále náwroć fie do pirwřzych řpraw fwoich á czyni pokutę. *RejAp* 19v, 19v [2 r], *RejPosWiecz*³ 98v; *WujJudConf* 144v; *BudBib Ps* 114/7, *OrzJan* 53.

nawroćić się ku czemu (1): gdy fie mu fyn národził/ sftał fie był [z *hojnego*] bárzo řkapy á łakomy/ áby fyná vbogáćił/ á ták y fyn y on byliby potępieni/ á dla tego zábilem iego dziećię/ áby fie ku pierwřzym cnotam náwroćił. *HistRzym* 30.

nawroćić się na co (1): Widząc Xánt iego [kmićcia] prořtotę/ Náwroćił się ná dobrotę: A do Ezopá przemowił [...]. Iuż fie nieboy gniewu mego *BierEz* D3.

nawroćić się w co (1): *LubPs* aa2 cf *W przen*.

W połączeniu szeregowym (1): o króleřtwo blifkie vpadku/ iefliże fie bez mieřzkániá nie obaczyćie/ do powinności fwych zász nie náwroćicie: á prakřyków nieponiechaćie *OrzJan* 53.

W porównaniu (1): Bowiem ty wřzytki dobrodzieyřtwá/ korychći Pan vřczył/ zá nie nie będą řthały/ iefli fie do pirwřzey złoći thwoiey náwroćilř/ iáko wieprz do káliká fwego/ á pies do plugářtwá fwoiego. *RejPosWiecz*³ 98v.

Zwrot: »zaś się nawrócić« (2): Y áczkolwiek onych pierwzych wiekow poki ná puptyniách miełzkiwáli/ á pracą fwoią żyli/ dobrych ludzi Chrześcijánstich [!] dofyć bywáło miedzy nimi/ teraz iuż bárzo z pracą dobrego Mnichá znaleść/ gdy fie zaś do miałt y do rołkołzy świátá tego náwrócili *WujJudConf* 144v; *OrzJan* 53.

W przen (3) : Náwróćże fye dułło moyá w tve odpoczynyenye *LubPs* aa2; *BudBib Ps* 114/7.

Zwrot: »na miejsce swe pierwsze nawrócić się« (1): A gdzieby fie ktora łroná vporna á niepołufzna rozłádkowi zdrowemu [...] pokazáá/ [...] y iuż tákiego zá inšzego Pogániná v siebie mieć. [...] Ale z žáłością wielką vpadku iego žáłuiąc y o to fie łtaráiąc/ iákoby człowiek tákowy mogł fie iefzcze vpámieć/ y zaś fie ná mieysce fwe pierwze z pokáianym náwróć. *CzechRozm* 248v.

b. *Pogodzić się z kimś, przestać być wrogiem* (30) :

nawrócić się do kogo (4): *LibMal* 1544/85v; *Leop Ier* 15/19; *BielKron* 383; DO Mołkwićiná poštem by nam zamki wroćił/ Powiedzieć iż fie Wituł do Polłki náwróćił. *BielSjem* 20.

nawrócić się k komu (1): Dla tego to mowi Pan [do *Jeremiasza*] [...]. Náwróć fie oni k tobie/ á thy fie nie náwróćisz do nich. *Leop Ier* 15/19.

W formule magicznej (1): oddzyalala załzyá tho oštudzenye [od *żony*] them obiczayem wzyála wetrzech kołzcieliech wodi łzwyączoney y zielya dziewyącziorgá. [...] y mowiela thak łzyá nawroc do łzwey zony yako łzwyączi apołtoli do pana boga *LibMal* 1544/85v.

a. *O Bogu: na nowo okazać łaskę* (25) : *LubPs* Q3v; náwróć fie [Jehowo] dla sług twoich/ y dla pokolenia dziedzićwá twego. *BudBib Is* 63/17.

nawrócić się do kogo (12): *LubPs* B5, T5v marg; *Leop Mal* 3/7; *BibRadz Ps* 59/3; *RejPos* 32v, 167v; Woła: Náwróćcie fie do mnie wšzyłcy/ náwróć fie iá teź do was. Toć iuż tám do złych á do grzełznych woła áby fie vználi *RejZwierc* 5, 266; *WujJud* 95; *KochPs* 86; *GrabowSet* E3v; *PowodPr* 26.

nawrócić się k(u) komu (9): a włłákołz zložywłfy miłóćiwie gńiew fwoy rácz fie zá fie ku nam náwróć. *RejPs* 88, 56; *LubPs* O5, Q3v, Tv; *Leop Deut* 30/9, *Zach* 1/3; *RejPos* 168v, 205.

nawrócić się z czym [w tym: do kogo (3), ku komu (1)]: *LubPs* O5, T5v marg; *RejPos* 167v; gdyż to Pan iálnie á nieomyłnie obiecuie káždemu wiernemu łwemu/ by fie iedno vznáł w vpádku łwoim á náwróćił fie do niego [...] / iż fie on teź do káždego náwróćić chce z miłóćiwá łáłką łwoią. *RejZwierc* 266.

W połączeniach szeregowych (3): *LubPs* B5; Káždy teź niechay fie odwroći od łwey złey drogi [...]. Abowiem y ktoź tho wie/ iefli fie Bog nie náwróći/ á nie rozzáłue fie/ y odwroći fie od popędliwości gńiewu łwego/ iż wždy nie zginiemy? *BibRadz Ion* 3/9, *Ps* 6/5.

W przeciwstawieniach: »w gniewie obruszyć się, rozgniewać się ... nawrócić się« (2): BOże [...] / W gniewie łwoim przeciwko nam łrodzeł fie obrułłfy Rácz fye ku nam miłóćiwye s twá łáłką náwróć *LubPs* O5; O Boże odrzućileł nas y rołprofzyłeł nas/ rozgniewáleł fie/ á przetoź fie náwróć do nas. *BibRadz Ps* 59/3.

W charakterystycznych połączeniach: *nawrócić się z (miłóćiwá) łaską* (2), *z (łwięty)m miłosierdzi(e)m* (2), *miłóćiwie; nawrócić się do sługi, do teskliwych.*

Zwrot: »zaś (a. zasię) się nawrócić« = *reverti enim Vulg* [szyk zmienny] (3): Modlitwa ábi pan Bog [...] raczył fie zaś do nas nawrócić s świętym miłofierdzim swoim. *LubPs* T5v marg; *Leop Deut* 30/9; *RejPos* 168v.

Szeregi: »smiłowac się a nawrócić się« (1): Skáziłeś nas nářzemi grzéchy obrażony/ Smiłny fye kiedy/ á gniéw porzuciłwzy/ Náwróc fye do nas *KochPs* 86.

»nawrócić się a uśmierzyć gniew« (1): Náwróc fię do nas/ Oycze dobrotliwy/ A všmierz gniew fwoy/ cóś nas nim poráził *GrabowSet* E3v. [*Ponadto w połączeniach niewspólrzędnych 2 r.*].

c. *Wrócić do tematu* [w 1 pl imp; do czego] (2) : *RejPos* 276v; A nierozumiey żeby tylko tak [= z błędami] Apokryfa przekładáli. [...] Częřto fię im tego bárzo tráfia y wprzekładaniu kfiąg łtárego przymierza/ iáko mařz v Ezaiařz w Rozdziále. 60. [...]/ ale fię do Apokryf nawróćmy. *BudBib* c2v.

4. *Nastać znowu* (4) : A niech fie dotknie káždy ktory podłtárzeie/ Ieřli fie łam s swoich řpraw młodych nie nářmieie/ Myřłac: ách gđzyeřz fie ony łátá nawróciły/ Wierębychmy řwých czáłow ináčzey vřyli. *RejWiz* 190v, 190v; *BielKron* 82; Wefelfię niebo y raduyfie ziemio: řciáná fię ktora dzieliłá wřchodny kořćioł od zachodnego rozwałiłá: y nawrócił fię pokoy y zgodá *SkarJedn* 269.

5. *Zmienić swoje przekonania lub postępowanie; converti, reverti Vulg, PolAnt; convertere se Mącz* (310) :

a. *Przyjąc inną religię lub wyznanie* [w tym: chrześcijaństwo, katolicyzm (79), judaizm okresu biblijnego (3)] (82) : A thedy zebranie ludu ř pogańřwa pořłęgo obłtápi [!] cie. To ieřt. Przyřtanie ktobie, a przyřdzie ktobie nawrociłwzy fie przez wiarę. *Wróbřołt* C4v, X2 [2 r.]; *KromRozm II* g4v; *Leop Is* 57 arg; *WujJud* 66v; *SkarJedn* 281; A S. Piotr powiedział [heretykowi]: ieřli fię obiecuieřz nawrócić/ y to P. Bog ná prořbę ludu řwego vczyni [tj. zasłoni słońce]. *Skarřyw* 372, 372 marg, 374 marg, 536; *CzechEp* 39; *OrzJan* 36; *WujNT* 434, *Act* 11 arg, 16 arg, 18 arg; choć wiedzą [nowowiernicy] że my wyznawamy/ iż dla nich Čyřćá niemářz/ ieřli fię práwđziwie nie nawróćą *WysKaz* 37; *PowodPr* 31.

nawrócić się do kogo [do Boga], *do czego* [w tym: do kogo (23)] (27): *SarnUzn* E2; *RejPos* 276v, 300; widząc y krol y lud on Bogá Dánielowego ták mocnego wiele fie ich nawróciło do niego *Rejřwierc* [203]; *WujJud* 137v; *ReszList* 179. Cf »nawrócić się do Chrystusa«, »nawrócić się do wiary«.

nawrócić się k(u) komu [ku Bogu], *ku czemu* [w tym: k(u) komu (6)] (9): *Wróbřołt* V6; *MurzHist* Cv, Ev; Náuczę złofniki drog twoich: á niewierni nawróćą fie ktobie. *Leop Ps* 50/15; *RejAp* 184v. Cf »nawrócić się ku Bogu«, »nawrócić się ku wierze«.

nawrocie się od czego (8): *MurzHist* D2v; *Leop* 1.Thess 1/9; *BudNT Act* 11/15[14]; Iáko fię Grekowie od Heretyctwá Monothelitow y Obrá Zoborcow nawróćili: y ná řiodnym Zborze w Nicey z Řřymřkim kořćiołem ziednocřyli. *SkarJedn* A8v, 209; *Skarřyw* 441; *WujNT Act* 14/14, 1.Thess 1/9.

nawrócić się z czego, z kogo [= będąc przedtem kim] [w tym: z czego (4)] (6): lud krzeřcjański ktory fie z ludu zidowskiego nawroci. *Wróbřołt* E3; W tym pieniu prorok vpomina lud krzeřciański aby wefele chwalił pana boga/ z thego iż fie nawrocił z pogańřwa. *Wróbřołt* P5, P5, Xv; *BielKron* 466v. Cf »nawrócić się z niewiary«.

W połączeniach szeregowych (5): *KrowObr* 141, 240v; *RejPos* 189; áby fię wřdy y niektorzy z tych záwiedřionych v omamionych łudźi/ ktorym łowo Boże we złe podeyřzenie ieřt od

nowych zwodzićielow przywiedźione/ obaczyć/ y vpamiętać/ y nawrócić mogli: żeby iuz ná potym opuściwłzy y porzuciwłzy te obłędliwe Kátholiki/ [...] do lámego ièdnego náuczyciela [...] przyftáli *CzechEp* 128, 340.

W charakterystycznych połączeniach: nawrócić się dziwnym obyczajem, na [= przez] kazanie (za kazanim) (2), za napominanim, prawdziwie, przez wiarę; nawrócić się ku duszpasterzowi, do jedności Kościoła (św. Przybytku) (2), do Kościoła (ku Kościołowi) (2), ku poznaniu bożemu; nawrócić się od bałwanow (2), od bałwochwalstwa, od heretyctwa (2), od kacerstwa, od proznych rzeczy, od władze szatańskie; nawrócić się z ludu żydowskiego, z pogan, z pogaństwa (3).

*Zwroty: »nawrócić się do (Pana) Boga, (Pana) Chrystusa (a. Pana Jezusa (Chrysta)), Pana, ku Bogu« = *converti ad Deum a. Dominum Vulg; converti ad timendum Dominum Deum PolAnt* [szyk zmienny] (8:8:4:1): *KrowObr* 70, 80, 141; iákościé fie nawrócili ku Bogu od bałwánow *Leop* 1.*Thess* 1/9; drudzy álbo śrzedni Niemcy/ nie rychło fie do Kryftuła nawrócili *BielKron* 282; *BudBib Tob* 14/7; *BudNT Act* 14/15[14], 26/18; *SkarJedn* 323, 365; *SkarŻyw* 441; *CzechEp* *4v; Y wielki poczet vwierzywłzy nawrócił fie do Pána. *WujNT Act* 11/21, s. 43, *Act 2 arg*, 9/35, 14/14, 26/20 (9).*

»nawrócić się do prawdy, ku prawdzie« = *convertere se ad verum Mącz* [szyk zmienny] (2:1): *Mącz* 487b; *RejPos* 189; końcá im [róźnicom] niebędźie/ dokąd fie wy do prawdy Kościoła Powfzechne^{so} nienawróćicie. *WujJud* 251v.

»nawrócić się na wiarę, ku wierze, do (jedności) wiary, z niewiary« [szyk zmienny] (7:3:2:1): Othothu prorocztwo iż żydowie nawrocą fie ku wierze krzełciańskiej *WróbŻółt* S6, S5, V8, X2; *GroicPorz* d2v; W pierwłzym [gmachu rajskim] byli ci obrzeźáncy ktorzy fie s pogan nawrócili na żydowłką wiarę. *BielKron* 466v; iákowych [proroków fałecznych] nietylko nie miałá/ ále áni podobno fłycháła Polłká/ od czáfu tego ktorego fye nawróciła ná Wiarę Jezusa Kryftá náłzega Pána. *LeovPrzep Gv; HistRzym* 79v; gdy przyfzedł do domu fwego iuz oná vmocnioná wiarą od Pána fwego/ tedy y fyn on iego/ y włzythek dom iego nawrócił fie z niewiary fwoiey/ á przyięli/ ácz nie widząc/ w fercá fwoie Pána onego *RejPos* 244v; *KuczbKat* 390; *SkarŻyw* 119; *WujNT* 92, 594.

»zaś (a. zasię) się nawrócić« = *powrócić do prawdziwej wiary* (3): *KrowObr* 141; *WujJud* 137v; á [Bóg] tych ktorych [szatan] zwodził oświeći náuką prawdziwą/ áby fłkąd wypádli/ do tąd fie zaś nawrócili włzyfcy/ do iednego świętego/ powfzechnego/ Apoftolłkiego/ Rzymłkiego kościoła *ReszList* 179.

Szeregi: »nawrócić się, uwierzyć« (1): iż iefli fie nawrocą/ w Iezulá Chriftuła vwierzą: [...] tedytemu wierzę iż zbáwieni będą. CzechEp 325. [*Ponadto w połączeniu niewspólrzędnym 1 r.*].

»uznać się i nawrócić się« (1): iż tak będą Marćinowi nieprzyiáćiele iego złorzeczyć: [...] poki fie też (dali mu to iefzcze kiedy pan) nie vzna y nie nawróci *CzechEp* *3. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

W przen (5) :

Zwroty: »nawrócić się od ciemności do światła (a. światłości)« (2): RejPosRozpr b3v; Otwárzác oczy ich [pogan]/ ábyfię nawrócili od ciemności do światłá [*ut convertantur a tenebris ad lucem*]/ á (od) władze fátáńłkiey do Boga *BudNT Act* 26/18.

»na dobrą drogę się nawrócić« (1): Ná tym też Synodzye potępił [papież] fęktę Berengáryowę/ gdzye fie tám zálię Berengáryus ná dobrą drogę nawrócił. *BielKron* 177.

»ku matce świętej [= Kościołowi] nawrócić się« (2): terás przyfzedł [Franciszek] na drogę światłości i prawdy/ i od kacerftwa się ku matce świętei/ kościołowi Rzymfkiemu nawrócił. *MurzHist* D2v, D2v.

b. *Poprawić się z grzechów; in viam redire Mącz* (228) : *BierRaj* 19; *OpecŻyw* 95v; A przetom fie nawrócił baczącz nędzę fwoię/ gdy mnie gryzie z grzechów łamnienie moje. *WróbŻolt* 31/4, 7/13, cc8; *MurzNT Matth* 18/3, *Luc* 22/32; *KromRozm III* M7v; *LubPs* B6; *RejWiz* 95v, 135; Grzełfnemu [Bóg] obiecucie gdzie fie nąwroci że niebędzie na nieprawość pámiętał *Leop Ez* 33 arg, *Deut* 30/8, *Tob* 13/8, *Ier* 3/22, 4/1, 15/19 (12); Nąwroć fie odporna Izrael Mowi Pan/ á ia więcey nie pułzczę ná was gniewu moiego *BibRadz Ier* 3/12, *Ps* 89/3, *Is* 6/10, 30/15, *Ier* 3/14, 22 (10); *RejAp* 19v, 20; *RejPos* 40, 149v, 205, 223v marg, 328v, 329; *RejPosWiecz*³ 98; *GrzegŚm* 63; *KuczbKat* 195; *RejZwierc* 5; *WujJud* 95; *RejPosRozpr* c3; *BudBib 2.Esdr* 9/28; *BudNT Ioann* 12/40, *Act* 28/27; *CzechRozm* 79v, 120v; *SkarJedn* 64; *CzechEp* 299; *ArtKanc* 116; *LatHar* 153, 160 [2 r.], 718; Záprawdę powiedam wam; iefli fie nie nąwroćicie/ y nie ftaniećie fie iáko máte dżiatki/ nie wnidziećie do kroleftwa niebiełkiego. *WujNT Matth* 18/3, s. 47, *Matth* 13/15, *Mar* 4/12, s. 139 [5 r.], *Luc* 22/32 (15); *WysKaz* 24; A więdz/ iż święci páńfcy [...] Zá wielką to poćiechę miéwáią v siebie. Kiedy fie ty nąwroćifz: zás z vpadku twęgo Smęćá fie *SiebRozmyśl* Bv, A2v; *SkarKaz* 82a.

nawrócić się do kogo [do Boga], do czego [w tym: do kogo (64)] (75): *LubPs* F2v, bb2v marg; *Leop 2.Esdr* 1/9, *Is* 9/13, *Ier* 4/1, *Mal* 3/7; *BibRadz 3.Reg* 8/48, *2.Esdr* 1/9; *BielKron* 94v; iż tu Pan nie mowi nąwroć fie do dekretáłow/ nąwroć fie do wymyfłow á do wftaw ludzkich/ ále ftyfzyfz á ftyfzyfz frogi głos Páńfki/ nąwroć fie do tego á ftoy mocno przy tym coś odemnie wziął á czoś ftyfzał z nieomylnych fłow moich. *RejAp* 36, BBv, 19, 27v [2 r.], 36; [mówi Jezus:] Abowiemem ia nie przyfzedł fżukác áni wzywác fprawiedliwych/ iedno grzełfnych áby fie nąwroćili do pokuthy fwoiey. *RejPos* 324, 29v, 40, 133v, 166, 167v (13); *RejZwierc* 5 [2 r.], 178v, 257, 263v, 264 [2 r.], 266; *BudBib 2.Esdr* 1/9, *Is* 44/22; *CzechRozm* 84v; A ia w fwym vpadku przez ćię podżwigniony/ Będę złym ná przykład iáwnie wytáwiony/ Aby w miłofierdżiu twoim nie wátpili/ Ale fye do ćiebie ráczéy nąwroćili. *KochPs* 77; *CzechEp* 20, 107; *LatHar* 165, 675; *WujNT 2.Petr* 3/9; *SiebRozmyśl* D4v; *PowodPr* 26. Cf »nawrócić się do Boga«.

nawrócić się od czego (6): *Leop Ier* 23/14, *Ez* 33/12; *CzechRozm* 84v; *SkarŻyw* 337; *CzechEp* 420; [Bóg] wzbudżiwfzy z martwych Syná fwego/ poftał go wam błogołłáwifcego: áby fie nąwroćił káždy od złości fwey. *WujNT Act* 3/26.

nawrócić się k(u) komu [ku Bogu], ku czemu [w tym: k(u) komu (42)] (44): *RejKup* o3v; *LubPs* N4v, hh3; Obiecucie Pan odpuścić thym ktorzy fie k niemu nąwrocżą *Leop Ier* 4 arg, *2.Par* 7/14, *Is* 19 arg, *Ier* 3/14, *Zach* 1/3; *BibRadz Ier* 3/1, 10, *Os* 11/5; *RejAp* 19v; *RejPos* 9v, 32v, 167v, 168v [2 r.], 186 (9); Bo ktoreykolwiek godziny grzełfny będzie fie chciał ku pokucie nąwroćić/ náuczył Zbáwiciel nas/ iż odrzucon być niema *KuczbKat* 85; *RejZwierc* 124; *WujJud* 88, 95; *BudBib 2.Par* 6/24; *BudNT Luc* 17/4; *ArtKanc* 14v, M16v; *WujNT Luc* 17/4. Cf »nawrócić się ku Panu«.

W połączeniach szeregowych (14): gdzie iedno fie zeżłoci vznamy/ ferdecźnie żáłwiemy/ a wiarą y zvpełnym fercem fie do pana boga nawrocimy/ w iego obietniczaeh/ y miłofierdżiv nadzieię maiącz zvpełną/ tedy wezmiemi doftateczne odpvłzczenie grzechów náfzych *SeklWyzn* f4v; *Leop Deut* 30/2,

2.Esdr 1/9; BibRadz Thren 3/40, Os 12/6; RejAp 2, 36; RejPos 29v, 115v, 147v; RejZwierc 264; BudBib Thren 3/40; CzechRozm 218; KołakSzczęśl B3v.

W przeciwstawieniach: »upaść (2), zgrzeszyć (2) ... nawrócić się« (4): [Pan] rofkazać raczył/ iż ilekroć nędzny człowiek vpádnie/ á nąwroci fie kniemu z żáłoŃnym á z wiernym sercem swoim/ tylekroć mu ehee być Bogiem miłofiernym. RejPos 328, 330; Y choćby siedm kroć (ná) dzień zgrzeźył przeciw tobie/ á siedm kroć ná dzień nąwrociłby fie ktobie mowiąc káię fie/ odpuść mu. BudNT Luc 17/4; WujNT Luc 17/4.

W charakterystycznych połączeniach: nawrócić się duszą (ze wszytkiej dusze) (2), nową świątobliwością, przez prawą pokutę, z prawą myślą, w prawej skrusze, w rozkoszy, (z) [jakim] sercem (7), wiarą (2), zupełnie; nawrócić się do imienia świętego, do jedności Kościoła, do świętego miłosierdzia; nawrócić się od niepobożności, do pokuty (ku pokucie) (4), do zakonu duchownego i wiecznego, od(e) złości (3), od zwirzchownego docześnego zakonu.

Zwroty: »nawrócić się do (Pana) Boga, do Pana, do Jehowy, do Wszechmocnego, ku Panu, ku (Panu) Bogu, ku Panu Jezusowi« = *converti ad Dominum a. ad Deum, reverti ad Dominum Vulg; converti ad Dominum a. Deum a, Omnipotentem PolAnt* [szyk zmienny] (13:11:1:1:7:6:1): WróbŻółt B6v; SeklWyzn f4v; napominał go aby się Szatánowi wodzie niedał/ ale się nawrocił ku panu Bogu nadniem się zmiłować gotowemu MurzHist I2, I3; MurzNT 96; Leop Deut 30/2, 10, 2.Par 36/13, Eccli 5/8, Is 10 arg; BibRadz *2v, 1.Reg 7 arg, I 378d marg, 383d marg, Thren 3/40, Os 12/6; LeopPrzep b3; RejAp 20; RejPos 9, 29v, 144, 176, 212v; KuczbKat 205; WujJudConf 236, 246v; BudBib Job 22/23, Thren 3/40, Judith 5/17; CzechRozm 88, 218 [2 r.]; Tedy zátym vpádlá do nog iego [...] y w práwey fie skruźe do Páná Bogá nąwrociłá. SkarŻyw 238; NiemObr 83; ArtKanc E10v, S4; KołakSzczęśl B4 [2 r.]; PowodPr 56, 57.

»nawrócić się zasię (a. zaś)« (4): ieflibyś ferdeczną żáłością fie złożył/ á nąwrocił fie zás [reversus fueris] ku Pánu/ y był posłuffen rofkazaniu iego Leop Deut 30/2; RejPos 40, 167v, 168v.

Szeregi: »grzech (a. nieprawość) opuścić, (a) nawrócić się« (2): Kto pokutę czyni prawie/ ty mu odpuszczáł łáfkáwie/ by iedno grzech opuścił/ á k tobie fie nąwrocił. ArtKanc I4v, M16v.

»obaczyć się i (a) nawrócić się« (2): Gdy też zgrzeźył przeciw tobie/ [...] rozniewawłzy fie podaź ie pod moc nieprzyacielowi [...]. Y táńże w oney ziemi do ktorey ząwiedźieni łá w niewolá obaczá fie y nąwrocá [reversi fuerint]/ á k temu ciebie profić będą [...]/ wyznawáiąc iż zgrzeźyli BibRadz 3.Reg 8/47; RejPos 144. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.].

»pokajać się i nawrócić się« (1): Pokáycie fie przeto y nąwroćcie fie [Poenitemini igitur et convertimini] áby wymázáły fie grzechy wálze BudNT Act 3/19.

»pokutować (a. pokutę czynić), (a, i) nawrócić się« = *poeniteri et converti Vulg* (3): WujJud 108; [Ciało mówi:] chcę młodości swoiey wżyć/ potym gdy k łtárości przyide/ pokutę czynić będę/ ku Bogu fie nąwrocę. ArtKanc S4; WujNT Act 3/19.

»nawrócić się a skłonić się« (1): Czos rzekł jż gdy nędzny Człowiek Nawroczy fyę kiedy kolwiek A skłonj fie wiernie kumnie Znaydzie ząwždy łáfkę vmnie. RejKup Dd.

»upamiętać się, (a, i) nawrócić się« [szyk 2:1] (3): kthore [miłosierdzie] był obiecał dáć przez Moizełfa thym ktorzyby fie vpámieťáli á nąwrociłi. Leop Bar 2 arg; Mącz 492b; CzechEp 107.

»(ani) uznać się, (a, i. ani) nawrócić się« (10): *RejAp* 19, 27v, 36; *RejPos* 29v, 330, *Ooo2v*; iż takżeć [*jak w przypowieści o synu marnotrawnym*] też z wami wczyni ociec wółz niebiełki/ gdy sie vznacie á nówróćicie sie do niego. *RejZwierc* 178v, 266; *CzechRozm* 218; *CzechEp* 420. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*].

»nawrócić się, (a) żyć pobożnie (*a. według wolej twojej [= Boga]*)« [*szyk 1:1*] (2): Aleć Pán Bog nie [...] prágnie zátrácenia ludzkiego/ iedno tego chce/ áby sie káždy nówrócił á żył pobożnie. *KarnNap* D; *ArtKanc* M.

W przen (19) : przydayże ielzczę ku temu fwemu wdzięcznemu vpominániu fercze thákowe/ áby sie vznawłszy nówróćilo sie ku tobie *RejAp* 19v, 27v; gdy obaczyłz iżeś ftrácił w ferczu swoim onego dobrodzieiá swoiego/ [...] á vžaliwłszy sie thego/ nówróć sie zálie do nędznego Ieruzalem twego/ to iest/ do obłędliwego fercá swoiego/ á fžukay/ á biegay/ á pytay sie/ gdziebyś mogł zálie ználeć tak dobrotliwe⁶⁰ Páná swoiego. *RejPos* 40; A iáką rádość wżyfcy máiá gdy sie vzna á nówróći sie do ftádá swoiego á do fpołeczności ich tá nędzná á mizerna owieczká twoiá. *RejPos* 166, 168v [3 r.], 169.

Zwroty: »nawrócić się na drogę bożą« (1): Piłze thež [*Zofonijasz prorok*] o groźnym fładzye Bożym/ wżákże zálie ku oftátku ciežy lud Izráelki iefli sie nówróćá ná drogę bożą. *BielKron* 93.

»nawrócić się od drog (złych *a. złościwych*) (*a. od drogi (złej a. nagorszej)*), z złych drog« = *converti de viis malis Vulg, PolAnt; reverti de viis pessimis (de via pessima) a. a via Vulg* [*szyk zmienny*] (8:1): A gdziebyś thy zwiálthował niepobożnemu/ žeby sie od drog swoich nówróćił/ á onby sie nienówróćił/ od drogi swoiey on w niepráwości fwey vmrze/ á thy duflę swoię wybáwił. *Leop Ez* 33/9; Tho mowi Pan załthępow/ Nówróćie sie z złych drog wálfych/ y od myfli wálfych nagorfłych *Leop Zach* 1/4, *3.Reg* 13/33, *Bar* 2/8, *Ez* 33/11 [5 r.]; *BibRadz* 2.*Par* 7/14, *Ion* 3/10.

6. *W zwrocie*: »nawrócić się na miejsce [*czyje*]« = *zająć czyjeś miejsce (1)* : áni go [*nieprzyjaciela twego*] fładzay ná práwicy twoiey: áby fnać obroćiwłszy sie nie ftánął ná twym mieyfcu/ á nówróćiwłszy sie ná mieyfcie twoie [*conversus in locum tuum*]/ fłukałby potym y ftolice twey *Leop Eccli* 12/12.

Formacje współrdzenne cf WROCIĆ.

Cf NAWROCENIE, NAWROCONY